

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.7.2>

УДК 336.71:351.82

I. М. Грищенко,

д. держ. упр, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8191-1177>

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

I. Gryshchenko,

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Public Management and Administration, The State University

“Kyiv Aviation Institute”

**STATE REGULATION OF BANKING INSTITUTIONS:
DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE**

Стаття присвячена комплексному аналізу механізмів державного регулювання діяльності банківських установ в умовах євроінтеграційних процесів. Встановлено, що державне регулювання банківської діяльності є ключовим інструментом державної фінансової політики, спрямованої на забезпечення стійкості та ефективного функціонування банківського сектора.

З'ясовано основні функції державного регулювання банківської діяльності, серед яких: ліцензування банківської діяльності, пруденційний контроль, контроль за капіталом і ліквідністю, моніторинг ризиків, запобігання відмиванню коштів, захист прав споживачів фінансових послуг, впровадження стандартів корпоративного управління, антикризове управління, досліджено суб'єкти, що реалізують ці функції. Виокремлено проблемні питання державного регулювання діяльності банківських установ серед яких основними є: недостатній рівень довіри до банків з боку населення та бізнесу, високий рівень концентрації банківського сектору, залежність від політичного тиску, недостатній розвиток механізмів фінансового моніторингу та кібербезпеки. Проаналізовано Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік в частині регулювання діяльності банків та банківських груп, розвитку системи платіжних послуг з використанням інноваційних інформаційних технологій, захисту прав споживачів фінансових послуг.

Проаналізовано зарубіжний досвід державного регулювання діяльності банківських установ та охарактеризовано різні моделі впливу держави на банківську сферу, які формувалися під впливом історичних, правових, економічних і політичних чинників. Аналіз провідних моделей банківського регулювання (англосаксонська, континентально-європейська, азійська та скандинавська) дозволив виявити оптимальні інституційні та інструментальні рішення, які можуть бути адаптовані до національного контексту з урахуванням поточних викликів та стратегічних пріоритетів фінансової політики. На основі порівняльного аналізу ефективності вітчизняного і зарубіжного досвіду сформульовано практичні напрями вдосконалення української моделі державного регулювання діяльності банківських установ, зокрема щодо зміцнення інституційної незалежності регулятора, розвитку пруденційного нагляду, впровадження стрес-тестування, підвищення стандартів корпоративного управління, цифровізації звітності та зміцнення фінансової інклюзії.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the mechanisms of state regulation of the activities of banking institutions in the context of European

integration processes. It has been established that state regulation of banking activities is a key instrument of state financial policy aimed at ensuring the stability and effective functioning of the banking sector. The main functions of state regulation of banking activities are clarified, including: banking licensing, prudential control, capital and liquidity control, risk monitoring, money laundering prevention, protection of the rights of consumers of financial services, implementation of corporate governance standards, anti-crisis management, subjects that implement these functions were investigated. Problematic issues of state regulation of banking institutions are identified, the main ones being: insufficient level of trust in banks by the population and business, high level of concentration of the banking sector, dependence on political pressure, insufficient development of financial monitoring mechanisms and cybersecurity. The Report on the Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union for 2024 was analyzed in terms of the regulation of the activities of banks and banking groups, the development of the payment services system using innovative information technologies, and the protection of the rights of consumers of financial services.

The foreign experience of state regulation of banking institutions is analyzed and various models of state influence on the banking sector, which were formed under the influence of historical, legal, economic and political factors, are characterized. The analysis of the leading models of banking regulation (Anglo-Saxon, Continental European, Asian and Scandinavian) allowed us to identify optimal institutional and instrumental solutions that can be adapted to the national context, taking into account current challenges and strategic priorities of financial policy. Based on a comparative analysis of the effectiveness of domestic and foreign experience, practical directions for improving the Ukrainian model of state regulation of banking institutions have been formulated, in particular regarding strengthening the institutional independence of the regulator, the development of prudential supervision, implementation of stress testing, raising corporate governance standards, digitalization of reporting and strengthening financial inclusion.

Ключові слова: державна політика, державне регулювання, функції державного регулювання, пруденційний нагляд, фінансова стабільність, міжнародний досвід, регуляторна політика, Базельські стандарти, банки, споживачі фінансових послуг, прозорість, державний нагляд, стандарти корпоративного управління, захист прав споживачів банківських послуг, регуляторні засади, адаптація, євроінтеграційні процеси, діджиталізація, управління державними фінансами, воєнний стан.

Keywords: state policy, state regulation, functions of state regulation, prudential supervision, financial stability, international experience, regulatory policy, Basel standards, banks, consumers of financial services, transparency, state supervision, corporate governance standards, protection of the rights of consumers of banking services, regulatory principles, adaptation, European integration processes, digitalization, public finance management, martial law.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Державне регулювання діяльності банківських установ нерозривно пов'язано з реалізацією Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію). Загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію в частині управління державними фінансами за 2024 рік складає 90%, а фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством 24%, що є найнижчим показником серед всіх сфер визначених в Угоді про асоціацію. Тому в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків та зростання інтеграційних процесів особливої актуальності набуває питання ефективного державного регулювання банківських установ. У війні на виснаження дуже важливо забезпечити ефективну діяльність банківських установ, які піддаються різнохарактерним зовнішнім впливам, основними серед яких є: загрози інформаційного характеру (активізувалися кібератаки серверів банків), руйнування внаслідок обстрілів банківської інфраструктури, значне зменшення кількості банківських

працівників і як результат – проблеми соціального забезпечення громадян, що не отримують чи отримують банківські послуги несвоєчасно та не в повній мірі.

Банківський сектор є ключовим елементом фінансової системи будь-якої держави, від стабільності та надійності якого залежить економічна безпека, інвестиційний клімат та соціальна стабільність. У періоди фінансової нестабільності або глобальних криз саме механізми державного регулювання відіграють вирішальну роль у забезпеченні стійкості банківських установ та мінімізації ризиків системного характеру.

Разом із тим, в Україні спостерігаються численні виклики, пов'язані з недостатньою ефективністю регуляторної політики, нестабільністю банківського законодавства, а також низьким рівнем довіри до банківських інституцій. У цьому контексті особливої цінності набуває аналіз зарубіжного досвіду, де державне регулювання часто базується на чітко структурованих підходах, ризик-орієнтованих моделях нагляду та ефективному співвідношенні між державним втручанням і ринковими механізмами. Проте пряме запозичення іноземних практик без урахування національних особливостей може бути неефективним або навіть шкідливим.

Тож актуальною науковою проблемою постає необхідність комплексного порівняльного дослідження моделей державного регулювання банківських установ у різних країнах світу з метою виявлення кращих практик та можливості їх адаптації до українських реалій. Недостатня розробленість відповідних аспектів у науковій літературі зумовлює потребу у поглибленому аналізі як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі останніх років активно досліджуються теоретичні й прикладні аспекти державного регулювання банківської діяльності як в Україні, так і за кордоном. Проте, попри широту тематичного охоплення, існують суттєві прогалини, пов'язані з недостатньою кількістю міждисциплінарних порівняльних досліджень, які враховують динаміку сучасних кризових умов та вплив міжнародних стандартів на трансформацію національної регуляторної політики.

Значну увагу в українському дискурсі приділено проблемним аспектам правового забезпечення банківської діяльності.

Основи формування державної фінансової підтримки в період глобальних загроз викладено у науковій праці Барікової А., Олійника В. та ін. авторів [1], у якій вони розглядають ключові ризики державної підтримки, фіскальні обмеження, основні підходи до формування державної фінансової політики, розглянуто найефективніші інструменти державної фінансової політики в цілому та за економічними групами країн і секторами економіки. Автори звертають увагу на недосконалість інституційної взаємодії між суб'єктами регулювання, що ускладнює реалізацію системного підходу до фінансової стабільності.

Аналіз зарубіжного досвіду формування регуляторної політики, проведений Г. В. Разумовою [2], дозволяє окреслити ключові підходи до організації нагляду за банківською системою в країнах ЄС та Північної Америки. Авторка зосереджується на уніфікації стандартів, ролі центральних банків у кризовому управлінні та важливості превентивних механізмів. Водночас зазначається, що адаптація цих підходів до українських реалій потребує урахування специфіки правової системи й рівня розвитку фінансової інфраструктури. Продовжуючи цю тему адаптації, варто звернути увагу на дослідження науковців [3] щодо євроінтеграційних процесів, що стосуються також і діяльності банківських установ, адже «головною запорукою успішності реалізації стратегії інтеграції країн до Європейського Союзу є перехід від декларування намірів до конкретних дій, які спрямовані, перш за все, на побудову демократичного суспільства, зменшення державного впливу в економіці, боротьбу з корупцією та тіньовою економікою» [3, с. 202]. При цьому науковці звертають увагу, що «фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством мають низький показник виконання Угоди про асоціацію, що свідчить про необхідність посилення заходів у сфері фінансової транспарентності» [3, с. 204].

У сучасному контексті К. М. Мельник та ін. [4] досліджують поточні проблеми й перспективи банківського регулювання та нагляду в Україні. Автори

виділяють пріоритети подальших реформ, зокрема в частині діджиталізації нагляду, удосконалення нормативно-правової бази та зближення з вимогами Базельських стандартів. Однак, запропоновані напрями поки що не охоплюють міждержавний аспект регуляторної політики, що обмежує можливості комплексного порівняння.

Аналізуючи Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік [5] варто звернути увагу, що прогрес виконання Угоди про асоціацію в частині управління державними фінансами за 2024 рік складає 90%, а фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством 24%, що є найнижчим показником виконання умов. Варто нагадати, що зобов'язання України за напрямом фінансові послуги належать до сфери правовідносин, охоплених положеннями Підрозділу 6 «Фінансові послуги» Глави 6 «Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля» Розділу IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію. Щодо банківської сфери, то у 2024 році Національний банк України здійснив суттєвий крок з імплементації законодавства ЄС у сфері регулювання діяльності банків та банківських груп в Україні, проте цього наразі недостатньо.

Загалом, проаналізовані джерела демонструють значний науковий інтерес до теми, але вказують і на недостатню увагу до комплексного порівняльного аналізу ефективності вітчизняних та зарубіжних моделей регулювання, а також на брак практично орієнтованих рекомендацій щодо адаптації міжнародного досвіду до українського контексту в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій. Саме заповнення цих прогалів і становить наукове завдання запропонованого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення комплексного аналізу системи державного регулювання банківської діяльності в Україні та зарубіжних країнах з метою виявлення ефективних механізмів регуляторної політики, визначення кращих зарубіжних практик та обґрунтування можливостей їх

адаптації до українських реалій для підвищення стабільності та ефективності вітчизняного банківського сектора і виконання євроінтеграційних вимог.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання банківської діяльності є ключовим інструментом державної фінансової політики, спрямованої на забезпечення стійкості та ефективного функціонування банківського сектора в умовах ринкової економіки. Теоретичні засади цього процесу базуються на низці фундаментальних економічних, правових, управлінських концепцій, серед яких варто виокремити теорію ринкових збоїв, інституціональну економіку, теорію фінансової стабільності та концепцію інформаційної асиметрії. Відповідно до теорії ринкових збоїв, держава повинна втручатися у функціонування фінансового ринку, зокрема банківської системи, у випадках, коли ринок самостійно не забезпечує ефективний розподіл ресурсів, що особливо актуально у сфері управління фінансовими ризиками та захисту інтересів вкладників.

Інституційна теорія акцентує увагу на необхідності створення чітких і прозорих правил гри, які формують передбачуване середовище функціонування банківських установ. У цьому контексті державне регулювання виконує роль гаранта правових норм, що регулюють банківську діяльність, та координатора інтересів різних суб'єктів фінансового ринку. Водночас концепція інформаційної асиметрії підкреслює, що в умовах нерівного доступу до інформації між банками та споживачами фінансових послуг, державне втручання необхідне для забезпечення прозорості, нагляду та запобігання маніпулятивній або недобросовісній поведінці на ринку.

З огляду на це, державне регулювання банківської діяльності охоплює широкий спектр функцій, включаючи ліцензування, пруденційний нагляд, моніторинг ліквідності, контроль за дотриманням нормативів капіталу, впровадження стандартів корпоративного управління, боротьбу з відмиванням коштів, а також захист прав споживачів банківських послуг. Інституційно функцію регулятора у більшості країн світу виконує центральний банк або спеціалізоване агентство з банківського нагляду. У міжнародній практиці

важливу роль у формуванні регуляторних засад відіграють такі документи, як Базельські угоди (Базель I, II, III), які встановлюють міжнародні стандарти щодо капіталу, ризиків та ліквідності банків.

Таблиця 1. Основні функції державного регулювання банківської діяльності

Функція	Зміст функції	Органи, що реалізують функцію
Ліцензування банківської діяльності	Надання дозволу на створення та функціонування банківських установ відповідно до встановлених вимог	Центральний банк, регуляторні агентства
Пруденційний (наглядний) контроль	Регулярний контроль за діяльністю банків з метою оцінки ризиків, платоспроможності та стійкості	Центральний банк, служби банківського нагляду
Контроль за капіталом і ліквідністю	Встановлення нормативів капіталу, резервування активів, забезпечення платоспроможності банків	Нацбанк, регулятори фінансових ринків
Моніторинг ризиків	Оцінка кредитного, ринкового, операційного та системного ризиків, які можуть вплинути на стабільність	Центральні банки, департаменти фінансової стабільності
Запобігання відмиванню коштів (AML/CFT)	Контроль за дотриманням банками процедур фінансового моніторингу, виявлення підозрілих транзакцій	Фінмоніторинг, Центробанки, спецслужби
Захист прав споживачів фінансових послуг	Встановлення правил прозорості, розкриття інформації, забезпечення справедливості у відносинах з клієнтами	Банківські омбудсмени, регуляторні органи
Впровадження стандартів корпоративного управління	Формування вимог до структури управління банками, внутрішнього контролю, прозорості	Регулятори, акціонери, наглядові ради
Антикризове управління	Механізми санації, ліквідації або тимчасової адміністрації проблемних банків	Центральний банк, фонди гарантування вкладів

Джерело: власна розробка автора

В Україні ключовим органом державного регулювання банківської системи виступає Національний банк України (далі – НБУ), який виконує не лише монетарну функцію, а й функцію макропруденційного нагляду. Після фінансової кризи 2014–2016 рр., що супроводжувалася масштабним виведенням банків з ринку та падінням довіри до фінансової системи, регуляторна модель зазнала суттєвих трансформацій. Були суттєво підвищені вимоги до капіталізації банків, впроваджено принципи ризик-орієнтованого нагляду, а також активізовано заходи з очищення ринку від неплатоспроможних установ. Одним із ключових інституційних досягнень стало законодавче закріплення незалежності НБУ, що створило підґрунтя для більш послідовної та передбачуваної політики в банківській сфері. Водночас держава продовжує активно реалізовувати політику гарантування вкладів через Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який відіграє важливу роль у підтриманні довіри до банківської системи та реалізації процедур ліквідації проблемних банків.

Незважаючи на певний прогрес, сучасний стан державного регулювання банківської діяльності в Україні не позбавлений суттєвих проблем (рис. 1). Суттєвим викликом для українського регулятора стала повномасштабна військова агресія з боку російської федерації, яка змінила основи фінансової стабільності. У цих умовах державне регулювання набуло антикризового змісту, зосередившись на збереженні платоспроможності банків, утриманні валютного ринку під контролем, запровадженні тимчасових обмежень на рух капіталу та гарантуванні стабільності платіжної системи. НБУ активно реалізує адаптивні механізми монетарного та пруденційного впливу, враховуючи форс-мажорні обставини, зокрема через тимчасове пом'якшення деяких регуляторних вимог для банків та надання їм доступу до інструментів екстреної ліквідності.

Рис. 1. Проблеми державного регулювання банківської системи в Україні

Джерело: власна розробка автора

Актуальні проблемні питання, що схематично узагальнені на рис. 1 систематично досліджуються для пошуку шляхів їх вирішення. Так у Звіті про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік вказано, що «ми чітко усвідомлюємо, що шлях до набуття повноправного членства в ЄС у надважких умовах воєнного стану є складним і вимагає надзвичайних зусиль, реформ і єдності всього суспільства. Однак ми твердо переконані, що зможемо не лише виконати всі необхідні вимоги для інтеграції України до ЄС, а й побудувати сильну, демократичну та процвітаючу державу, яка стане повноправною частиною європейської спільноти. Це наше стратегічне завдання та історичний обов'язок перед нинішніми і майбутніми поколіннями українців» [5]. Саме з цієї причини у 2024 році НБУ здійснив суттєвий крок з

імплементції законодавства ЄС у сфері регулювання діяльності банків та банківських груп в Україні, зокрема Правлінням НБУ були прийняті нормативно-правові/розпорядчі акти щодо запровадження:

- коефіцієнтів покриття ліквідністю (Liquidity coverage ratio, LCR) та коефіцієнта чистого стабільного фінансування (Net stable funding ratio, NSFR) на консолідованій основі;
- уточнених підходів до визначення непрацюючих активів, а також припинення визнання дефолту боржника;
- оновлених мінімальних вимог до достатності капіталу банків;
- оновленої структури капіталу банківських груп та мінімальних вимог до достатності капіталу банківських груп;
- оцінки достатності внутрішньої ліквідності банків та банківських груп (Internal liquidity adequacy assessment process, ILAAP);
- коефіцієнту левериджу (Leverage ratio, LR), який включає розрахунок розміру експозиції за деривативами за методом оцінки кредитного ризику контрагента (Counterparty credit risk, CCR);
- вимог до оцінки розміру ризику розрахунку, який має покриватися капіталом [5, с. 109].

Водночас з метою удосконалення інструментів банківського нагляду Національним банком України у 2024 році було прийнято/затверджено:

- Порядок здійснення поточного моніторингу фінансового стану банку та показників банківської групи (рішення Правління Національного банку України від 11.05.2024 № 164-рш);
- розпорядження від 06.06.2024 № 1734-ра «Про посилення ефективності контролю за станом урахування банками рекомендацій, наданих за результатами інспекційних перевірок банків, проведеної оцінки банків (SREP)»;
- Порядок оцінки Національним банком України рівня організації корпоративного управління та внутрішнього контролю банків (рішення Правління Національного банку України від 10.06.2024 № 203-рш);

– зміни до Порядку оцінки Національним банком України бізнес-моделей банків, затвердженого рішенням Правління Національного банку України від 26.08.2021 № 428-рш (рішення Правління Національного банку України від 17.10.2024 № 379-рш);

– Концепцію змін до законодавчого регулювання оцінки у фінансовому секторі, в тому числі змін до процесу оцінки банківської застави та контролю за її якістю (рішення Правління Національного банку України від 07.11.2024 (витяг з протоколу № 76/БТ);

– Методику оцінки ризиків банків для формування пріоритетів наглядової діяльності (наказ від 20.12.2024 № 1138-но);

– План наглядових дій щодо банків на підставі визначеного рівня інтенсивності нагляду на 2025 рік (розпорядження від 24.12.2024 № 4046-ра);

– зміни до Положення про порядок проведення оцінки банків під час здійснення Національним банком України банківського нагляду, затвердженого рішенням Правління Національного банку України від 07.06.2021 № 236-рш (рішення Правління Національного банку України від 13.08.2024 № 294-рш);

– зміни до Положення про здійснення Національним банком України безвиїзного банківського нагляду, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 06.12.2018 № 135 (постанова Правління Національного банку України від 18.12.2024 № 151) [5, с. 110].

У 2024 році тривала робота із розроблення нормативно-правових актів Національного банку України з метою імплементації положень Закону України від 14.12.2021 № 1953-ІХ «Про фінансові послуги та фінансові компанії», Закону України від 18.11.2021 № 1909-ІХ «Про страхування», Закону України від 14.07.2023 № 3254-ІХ «Про кредитні спілки», якими оновлено загальне регулювання та нагляд на ринку небанківських фінансових послуг та які враховують положення Директив 2009/138/ЄС, 2016/97, 2015/2366/ЄС.

Також у 2024 році опрацьовувалося питання нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами. Були розроблені та затверджені постановою Правління Національного банку України від 27.12.2024 № 175 зміни

до Положення про порядок нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 29.12.2023 № 202 (зі змінами) відповідно до Директиви 2002/87/ЄС (зі змінами) та Директиви 2009/138/ЄС (Solvency II) [5, с. 111].

Торкнулися зміни і платіжних послуг. Так велася робота над розробленням проектів нормативно-правових актів відповідно до норм Закону України «Про платіжні послуги», який відображає основні положення Директиви (ЄС) 2015/2366. Зокрема, мова йде про Положення про авторизацію діяльності надавачів нефінансових платіжних послуг, Положення про відкритий банкінг в Україні, Положення про використання електронних довірчих послуг під час отримання надавачами платіжних послуг доступу до рахунків користувачів платіжних послуг, Положення про порядок страхування відповідальності надавачів нефінансових платіжних послуг перед користувачами та надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунку. Крім того, з 01.12.2024 запрацювала нова версія системи електронних платежів (далі – СЕП) з функціональністю миттєвих кредитових переказів. Миттєвий переказ СЕП забезпечує практично миттєве перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача. Його тривалість становить не більше 10 секунд. Максимальну суму однієї платіжної операції миттєвого переказу СЕП встановлено на рівні 100 тисяч гривень, що є оптимальним рішенням для більшості платежів, якими забезпечуються повсякденні потреби бізнесу та громадян [5, с. 113].

Щодо захисту прав споживачів фінансових послуг осучаснено порядок здійснення нагляду за додержанням законодавства України про захист прав споживачів фінансових та платіжних послуг шляхом внесення змін до Положення про нагляд за дотриманням законодавства щодо захисту прав споживачів фінансових та платіжних послуг (постанова Правління Національного банку України від 03.08.2024 № 95), що спрямовано на створення прозорості та справедливої екосистеми фінансових, супровідних, платіжних та обмежених платіжних послуг через посилення захисту інтересів споживачів,

запровадження чіткого порядку камеральних перевірок для виявлення порушень з боку надавачів таких послуг, а також застосування професійного судження при здійсненні нагляду за додержанням законодавства України про захист прав споживачів. Нагляд Національного банку України за додержанням об'єктами нагляду законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо взаємодії зі споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості також удосконалено в частині приведення у відповідність до Закону України від 17.02.2022 № 2073-IX «Про адміністративну процедуру» (постанова Правління Національного банку України від 04.12.2024 № 143), який прийнято у тому числі на виконання прийнятих країнами-членами Ради Європи актів, які регулюють адміністративні процедури (Рекомендація Ради Європи № R (80) 2 стосовно здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами, Рекомендація Ради Європи № R (87) 16 щодо адміністративних процедур, які зачіпають велику кількість осіб, та інші) [5, с. 114].

Важливим кроком у діджиталізації фінансових послуг стало запровадження наприкінці 2024 року нового порядку укладення електронних договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, що посилює безпеку та прозорість фінансових правочинів.

У контексті євроінтеграційних процесів зростає потреба в осмисленні зарубіжного досвіду державного регулювання банківської діяльності, оскільки міжнародна практика акумулює різноманітні моделі впливу держави на банківську сферу, які формувалися під впливом історичних, правових, економічних і політичних чинників. Аналіз провідних моделей банківського регулювання дозволяє виявити оптимальні інституційні та інструментальні рішення, які можуть бути адаптовані до національного контексту з урахуванням поточних викликів та стратегічних пріоритетів фінансової політики. У світовій практиці умовно виокремлюють кілька основних моделей державного

регулювання банківської діяльності: англосаксонську, континентально-європейську, азійську та скандинавську.

Англосаксонська модель, типовою для США та Великої Британії, ґрунтується на принципі мінімального втручання держави у діяльність банків при жорсткому контролі за дотриманням стандартів прозорості, ліквідності та капіталу. Центральне місце у цій моделі посідає інститут незалежного регулятора, як-от Федеральна резервна система США або Prudential Regulation Authority у Великій Британії, які діють у межах узгодженої макропруденційної стратегії та мають широкий спектр інструментів впливу – від диференційованого резервування до стрес-тестування банків. Основною перевагою цієї моделі є її гнучкість, здатність оперативно реагувати на кризові явища та ефективно впровадження ризик-орієнтованого нагляду.

Континентальна європейська модель, поширена в Німеччині, Франції, Італії та країнах Єврозони, передбачає значно вищий рівень втручання держави в банківську сферу через систему централізованого нагляду та тісну інтеграцію з наднаціональними структурами, насамперед Європейським центральним банком (ЄЦБ). У межах Банківського союзу ЄС було створено Єдиний механізм нагляду (SSM) та Єдиний механізм врегулювання (SRM), які забезпечують єдині підходи до регулювання, санації та ліквідації банків на всій території ЄС. Особливістю цієї моделі є акцент на інституційну гармонізацію, пріоритет пруденційного підходу та високі стандарти прозорості банківських операцій. Регулятивна політика у країнах ЄС має комплементарний характер до банківської політики ЄЦБ, що забезпечує макрофінансову стабільність у регіоні.

Азійська модель, представлена Китаєм, Японією, Південною Кореєю, вирізняється активною роллю держави у банківському секторі, де банки часто функціонують як провідні інструменти реалізації державної економічної політики. Регулювання у цьому випадку включає елементи прямого адміністративного впливу, централізованого планування, а також пріоритетного кредитування стратегічних галузей. У Китаї, наприклад, Народний банк Китаю поєднує функції монетарного регулятора та координатора державної банківської

стратегії, а велика частина банків перебуває у державній власності [6, с. 158]. Така модель забезпечує високий рівень керованості фінансовими потоками, але водночас створює ризики неефективності та обмеженої конкуренції.

Скандинавська модель банківського регулювання (Норвегія, Швеція, Данія) базується на поєднанні високого рівня довіри до регулятора, жорстких стандартів банківської звітності та значної уваги до питань етики банківського управління. Характерною рисою є розвиненість механізмів стрес-тестування, акцент на фінансовій стійкості банків у довгостроковій перспективі та пріоритет захисту споживачів банківських послуг. У Швеції, зокрема, успішно функціонує система макропруденційного нагляду, яка інтегрує фінансову стабільність з вимогами до сталого розвитку.

У підсумку, зарубіжні моделі державного регулювання банківської діяльності демонструють різні підходи до співвідношення між ринковими механізмами та адміністративним впливом держави. Вибір тієї чи іншої моделі залежить від рівня економічного розвитку, інституційної спроможності регуляторів, структури банківського сектора та історичних традицій. Вивчення зазначених підходів дозволяє не лише розширити наукове розуміння природи ефективного банківського регулювання, а й сформулювати підґрунтя для модернізації української регуляторної політики відповідно до кращих міжнародних практик.

Сучасна модель державного регулювання банківської системи України перебуває на етапі становлення, поєднуючи елементи класичного нагляду та адаптивного реагування на зовнішні загрози. Водночас, у перспективі важливо зберегти послідовність реформ, забезпечити ефективну координацію між НБУ, Фондом гарантування вкладів, Міністерством фінансів та іншими учасниками фінансового ринку, а також продовжити імплементацію кращих міжнародних практик у вітчизняну нормативно-регуляторну базу. Лише за умови системного підходу, прозорості регуляторних процедур і високого рівня інституційної відповідальності можливо досягти стійкості та довіри до банківського сектору як з боку внутрішніх, так і міжнародних суб'єктів економічної взаємодії.

Варто зазначити, що ефективність державного регулювання банківської системи визначається не лише формально-юридичними аспектами, такими як наявність законодавчої бази чи інституційна структура регулятора, але й здатністю забезпечити реальну фінансову стабільність, прозорість діяльності банків, дотримання пруденційних вимог, захист інтересів вкладників і кредиторів, а також стійкість до зовнішніх і внутрішніх шоків.

У зарубіжній практиці, зокрема в країнах Європейського Союзу, США, Канаді та Японії, державний вплив на банківську сферу базується на чітко структурованих механізмах координації між національними регуляторами, органами нагляду, гарантійними фондами та міжнародними інституціями. Наприклад, Європейський центральний банк у межах Єдиного механізму нагляду забезпечує централізований контроль над системно важливими банками в Єврозоні, що дозволяє зменшити регіональні дисбаланси та підвищити уніфікацію регуляторних практик. У США функції контролю розподілені між Федеральною резервною системою, Бюро фінансового захисту споживачів (CFPB) та Федеральною корпорацією зі страхування депозитів (FDIC), що забезпечує баланс між макро- та мікропруденційним підходами. У зазначених країнах особливу увагу приділено впровадженню механізмів раннього попередження, регулярному стрес-тестуванню банківських балансів, жорсткому контролю за пов'язаними особами та прозорістю структури власності.

На відміну від цього, вітчизняна система державного регулювання хоч і пройшла етапи глибокої трансформації після 2014 року, однак досі має низку проблем, які стримують її ефективність. Зокрема, спостерігається надмірна концентрація банківського капіталу в державному секторі: чотири найбільші банки (серед яких ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк) контролюють понад половину активів у системі, що спотворює конкурентне середовище та підвищує фіскальні ризики. Крім того, залишається недостатньо розвиненою система макропруденційного нагляду, а також механізми взаємодії між НБУ, Фондом гарантування вкладів та іншими учасниками фінансової інфраструктури [6, с. 40]. Хоча Україна декларує орієнтацію на європейські стандарти, на практиці

впровадження вимог Базель III відбувається повільно і неповно, що знижує рівень довіри інвесторів та міжнародних партнерів.

Ще одним важливим аспектом є якість правозастосування. У провідних країнах правові норми, що регламентують банківську діяльність, мають стабільний характер і забезпечують передбачуваність дій регулятора. В Україні ж правове поле динамічне, що спричиняє правову невизначеність і ускладнює стратегічне планування для банків. Okремо варто відзначити, що в умовах повномасштабної війни зросла роль НБУ як антикризового координатора, проте така роль має бути врівноважена у післявоєнний період поверненням до класичних принципів регуляторної нейтральності та ринкової дисципліни.

Отже, проведений порівняльний аналіз свідчить, що у сфері банківського регулювання Україна зробила значні кроки вперед, однак ефективність державного впливу залишається нижчою порівняно з провідними фінансовими юрисдикціями світу. Основними резервами зростання є посилення незалежності регулятора, імплементація міжнародних стандартів у повному обсязі, розвиток системи раннього виявлення ризиків, зниження частки державного капіталу в банківському секторі, а також удосконалення взаємодії між усіма інституціями, задіяними у нагляді. Результативність банківського регулювання в Україні безпосередньо залежить від послідовного впровадження цих змін у межах інтеграції до європейського фінансового простору.

На основі проведеного дослідження доцільно сформулювати низку практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання банківської системи України з урахуванням міжнародного досвіду та специфіки національного фінансового середовища. Запропоновані напрями модернізації повинні бути спрямовані на підвищення ефективності регуляторної політики, забезпечення фінансової стабільності, стимулювання конкуренції, а також на посилення довіри до банківського сектору з боку суспільства.

Необхідно забезпечити інституційну незалежність Національного банку України у повному обсязі не лише на рівні законодавчих норм, а й у реальній практиці ухвалення рішень. Для цього доцільно обмежити вплив політичних

чинників на кадрову політику в НБУ, встановити чіткі механізми підзвітності через парламентський нагляд без втручання в оперативну діяльність, а також удосконалити систему зовнішнього аудиту рішень регулятора відповідно до стандартів Європейського центрального банку.

З метою підвищення адаптивності банківської системи до зовнішніх викликів, доцільно впровадити повноцінну систему стрес-тестування банків, яка базуватиметься на прозорих, уніфікованих та періодично оновлюваних сценаріях ризиків. Водночас результати таких тестів повинні частково публікуватися для підвищення рівня прозорості та стимулювання управлінської відповідальності банківських установ.

Важливим напрямом реформування має стати розвиток макропруденційного нагляду. У цьому контексті варто створити міжвідомчий координаційний орган, який би включав представників НБУ, Міністерства фінансів, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, НКЦПФР та Державної податкової служби для обміну інформацією про системні ризики та узгодження антикризових заходів. Такий підхід відповідає практиці ЄС, де фінансову стабільність забезпечує взаємодія регуляторів у межах Європейської ради з системних ризиків.

Актуальним є удосконалення механізмів корпоративного управління у банківських установах, що передбачає запровадження жорсткіших вимог до структури наглядових рад, процедур оцінки придатності керівників, політик управління конфліктом інтересів та внутрішнього контролю. Задля цього слід адаптувати рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду та керівні принципи Європейської банківської агенції, доповнюючи чинне українське законодавство відповідними положеннями.

Необхідно прискорити реалізацію плану поступового зменшення частки держави в банківському секторі, що сприятиме підвищенню рівня конкуренції, зниженню політичних ризиків і поліпшенню інвестиційного клімату. Важливо забезпечити прозору процедуру приватизації державних банків за участі

міжнародних фінансових інституцій та стратегічних інвесторів, із чітко визначеними критеріями фінансової надійності та добросовісності покупців.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження було розглянуто сучасний стан системи державного регулювання діяльності банківських установ в Україні, проаналізовано основні виклики та проблеми її функціонування в умовах євроінтеграційних процесів та правового режиму воєнного стану. Встановлено, що українська модель регуляторної політики перебуває у фазі трансформації, для якої характерні поступове наближення до європейських стандартів, впровадження ризик-орієнтованого нагляду, посилення антикризових функцій регулятора, а також активізація ролі НБУ у забезпеченні макрофінансової стабільності.

У процесі аналізу зарубіжного досвіду було охарактеризовано провідні моделі державного впливу на банківський сектор, зокрема англосаксонську, континентальну європейську, азійську та скандинавську. Виокремлено ключові інструменти регуляторної політики, які забезпечують високу стійкість банківських систем у США, країнах ЄС, Японії та Південній Кореї, серед яких – незалежність регулятора, ефективні механізми макро- і мікропруденційного нагляду, регулярне стрес-тестування, стандарти прозорості та ін.

Проведений порівняльний аналіз дозволив виявити як позитивні зрушення у вітчизняній практиці, так і недоліки, що стримують розвиток банківського регулювання в Україні. Основними проблемами залишаються надмірна частка державних банків, слабка взаємодія між інституціями, фрагментарна імплементація міжнародних стандартів, низький рівень правової передбачуваності та недостатня інституційна спроможність до своєчасного реагування на системні ризики. З урахуванням цього сформульовано низку практикоорієнтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання банківської системи України, які охоплюють посилення інституційної незалежності НБУ, розширення застосування стрес-тестів, створення системи міжвідомчої координації макропруденційного нагляду, удосконалення корпоративного управління в банках, цифровізацію наглядових

процесів, підвищення рівня захисту прав споживачів фінансових послуг, а також активну інтеграцію у міжнародні регуляторні платформи.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у більш глибокому вивченні ефективності впровадження окремих інструментів банківського нагляду, зокрема систем стрес-тестування, механізмів раннього попередження ризиків та взаємодії між регуляторами фінансових ринків. Актуальним напрямом є також дослідження наслідків приватизації державних банків, оцінка впливу регуляторних змін на фінансову інклюзію населення, а також розробка адаптивних моделей регулювання в умовах затяжних кризових ситуацій, включно з воєнним станом. Усі ці аспекти можуть слугувати основою для формування стійкої, конкурентоспроможної та інтегрованої у глобальний фінансовий простір банківської системи України.

Література

1. Gryshchenko, I., Barikova, A., Oliinyk, V., Kozak, I., Lutsiv, N. (2023). Government financial support for businesses in the period of global threats: Apoyo financiero del gobierno para empresas en el período de amenazas globales. *Cuestiones Políticas*, 41(78), 595-611. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.41> URL : <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/40689>
2. Разумова Г. В. Зарубіжний досвід розробки та реалізації регуляторної політики. *Ефективна економіка*. 2019. Вип. 10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.40>
3. Грищенко І. М. Ключові аспекти реалізації публічної політики в умовах євроінтеграції. *Державне управління*, №8, 2024. С. 201-206. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.8.201>
4. Мельник К. М., Бондаренко Н. В., Щербатюк О. П. Проблеми і перспективи розвитку банківського регулювання та нагляду в Україні. *Економічний простір*. 2024. № 194. С. 157–163. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.194.157-163>
5. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A3%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0>

%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0
%B0%D1%86%D1%96%D1%8E/zvit-pro-vikonannia-ugodi-pro-asociaciiu-za-
2024-rik.pdf

6. Пугач А. М., Демчук Н. І. Державне регулювання банківського сектору в умовах економічної кризи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 22. С. 38–41. URL: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/11.pdf

References

1. Gryshchenko, I., Barikova, A., Oliinyk, V., Kozak, I. and Lutsiv, N. (2023), “Government financial support for businesses in the period of global threats: Apoyo financiero del gobierno para empresas en el período de amenazas globales”, *Cuestiones Políticas*, vol. 41, no. 78, pp. 595-611, available at: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/40689> (Accessed 13 July 2025). <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.41>

2. Razumova, H. V. (2019), “Foreign experience in the development and implementation of regulatory policy”, *Effective Economy*, vol. 10. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.40>

3. Gryshchenko, I. M. (2024), “Key aspects of Public Policy implementation in the context of European integration”, *Public Administration*, vol. 8, pp. 201-206. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.8.201>

4. Melnyk, K., Bondarenko, N. and Shcherbatiuk, O. (2024), “Problems and prospects of development of banking regulation and supervision in Ukraine”, *Economic Space*, vol. 194, pp. 157–163. <https://doi.org/10.30838/EP.194.157-163>

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), “Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union for 2024”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A3%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E/zvit-pro-vikonannia-ugodi-pro-asociaciiu-za-2024-rik.pdf> (Accessed 13 July 2025).

6. Puhach, A. and Demchuk, N. (2018), “State regulation of the banking sector in the context of economic crisis”, *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, vol. 22, pp. 38–41.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2025 р.